

Fekete-Kovács Győző-Kanyó Teréz-Kunsági Elemér-Molnár József-Nagy József-Varsányi Zoltán-Vida Mibályné: A MEGTANÍTÁS STRATÉGIÁJA (Szerkesztette: Nagy József.)

A pedagógia időszerű kérdései sorozat eddigi értékes kötetei után most egy újabb jelentős munkát vehetünk kézbe. A most megjelent könyv műfaj tekintetében is újdonságnak számít, ugyanis egy tantárgypedagógiai kísérlet összegezését adja, s egyúttal megismerteti olvasóit a tantárgypedagógiai – szűkebben értelmezve: didaktikai – kísérlet előkészítésének, lefolytatásának, értékelésének és összegezésének metodikájával. Ilyen jellegű tanulmány nemcsak a pedagógia időszerű kérdései sorozatban nem jelent még meg, de a magyar tantárgypedagógiai és didaktikai szakirodalomban sem. E könyvet elolvassva nyomon követhetjük a tudományos – pedagógiai – kutatás komplex menetét a hipotézistől a kísérlet tapasztalatainak általánosításáig. Ugyanakkor éppen a könyv jellege miatt nehéz róla ismertetést írni, mert a kísérlet teljes menetét röviden összefoglalni nem lehet, annak metodikáját teljes egészében el kell olvasni annak, aki pedagógiai gyakorlatában azt alkalmazni, megismételni akarja. Így az ismertetés inkább csak figyelemfelhívás lenne azok számára, akikhez esetleg még nem jutott el ez a könyv. Gondolok itt elsősorban azokra, akiknek tantárgyaival kapcsolatban folyt a kísérlet: géptan, technika és kémia szakos tanárookra. E kísérlet szakirányú jellege mellett nyilvánvalóan vannak általános érvényű elvi következtetések is, amelyeket a többi tantárgy tanára is felhasználhat saját oktatómunkájában.

A könyv három nagy fejezetből áll. Az első fejezet a megtanítási stratégia elméleti alapjait, a második a témakompenzációs oktatással, a harmadik fejezet pedig a folyamatos kompenzáció lehetőségeivel foglalkozik. A fejezetek címei önmagukban nem sokat árulnak el tartalmukból, s így ismételtelen a könyv elolvasására, tanulmányozására hívnám fel a figyelmet. A lényeget tömören fogalmazza meg a könyv címe: a megtanítás elvi és gyakorlati problémái állnak a kutatók érdeklődésének és problémafelvételének középpontjában. A megtanítás fogalma nem használt kifejezés a didaktika szakirodalmában. A tanítás, oktatás fogalmaiba természetesen értettük bele a folyamat, a tevékenység eredményét, a megtanítást is, mint ahogyan a tanulás fogalma is egyértelműen tartalmazza, vagy legalább is feltételezi az eredményt: a megtanulást. A fogalmak megszokott használata sokszor nem követi nyomon a gyakorlati élet, tevékenység által felvetett problémák jelentkezését. A kutatói

gondolkodás érzékenysége mutat rá arra, hogy a tanulás és tanítás nem mindig azonos a megtanulással és megtanítással.

A kutatók abból az alaphelyzetből indulnak ki tehát, hogy – amint ezt a könyv hátsó fedőlapján olvashatjuk: „A hagyományos iskolai oktatási stratégia lényege abban foglalható össze, hogy tanításra vállalkozik: magyarázza, gyakorlatítja az elsajátítandó tananyagot, s a tanulót otthoni tanulásra ösztönzi. Más alapstratégia is elképzelhető, amely a tényleges megtanításra is vállalkozik. Úgy szervezi a tanórai és az otthoni munkát, hogy végül is a tanulók túlnyomó többsége sikerrel elérjen a tananyag elsajátításában egy bizonyos szintet. A megtanítási stratégia többféle változata létezik és gondolható el. Mivel Magyarországon a frontális osztálymunka dominál, olyan változatot kellett kialakítani, amely ebbe a rendszerbe beilleszthető.” Természetesen ezt a tanítás-megtanítás szóhasználatot nyelvi finomkodásnak is érezhetjük, ha azonban a két fogalom közötti különbséget alaposabban átgondoljuk, akkor észrevehetjük, hogy nem a szavakkal való játszadozásról van szó. A könyvből ismertetett kísérlet is azt mutatja, hogy a könyv szerzői nagyon mélyen értelmezték át a két kifejezés lényegét és különbségét.

Röviden tekintünk be az egyes fejezetekbe.

Az első fejezetet „A megtanítási stratégia elméleti alapjai” címen Nagy József írta. Alapvető fogalmakat tisztáz. Mindenekelőtt az életkor – aktuális fejlettség – tanulási tehetség fogalmak ismérveit, előfeltételeit. Majd megállapítja: „A problémák gyökere abban van, hogy a mai iskola nem képes megbirkózni a tanulók közötti különbségekkel, holott a társadalom mai fejlettsége és fejlődése minden ép polgártól olyan intellektuális és olyan magatartásbeli fejlettséget követel meg a társadalmi beilleszkedés elemi feltételeként, amit a tanulók kisebb hányada tud csak produkálni.” Kicsit kategorikusnak érezzük ugyan ezt az állásfoglalást, de mint vizsgálódó tudományos probléma feltétlenül elfogadható. Ugyanígy egzaktabb és sokoldalúbb vizsgálódást érdemelne az előbb idézett mondatot követő megállapítás is: „Akinak az induló szintje alacsony, az – a mérések és a tapasztalatok szerint is – gyöngye eredménnyel végzi tanulmányait. Hasonlóképpen így jár az, aki lassú tanuló, és az is, aki valamilyen oknál fogva otthon keveset tanul.” Ezt a problémát a szerző a megtanítási stratégia egyik tényezőjeként elemzi. A másik elvi összetevőt abban látja, hogy a „több, mint félszázadra visszanyúló kutatások egyértelműen bizonyítják, hogy a képesség szerinti osztályok rendkívül erősen osztály- és rétegspecifikusak.” E megállapításával – nagyon helye-

sen – elhatárolja magát attól az irányzattól, amelyik a tanulók képességek szerinti csoportosításában látja a hatékonyabb, eredményesebb oktatás kritériumát. Álláspontját így fogalmazza meg: „Olyan megoldásokat kell keresni, amelyek az egyéni különbségek figyelembevételét és az együttes munkát is lehetővé teszik.” A szerző által képviselt megtanítási stratégia éppen ezért az egyéni haladást a kisebb-nagyobb tanítási egységekben kívánja lehetővé tenni.

A megtanítási stratégia nagyon lényeges tényezőként kezeli a társadalmi igényeket, szinteket. A szerző erről így ír: „A ma és a belátható jövőben kívánatos szintek elérésének nem biológiai, adottságbeli, hanem társadalmi, pedagógiai korlátjai vannak.” Ebből következik, hogy „minden ép gyermek által a kívánt színvonalon sajátíthatók el a tantervi követelmények.” A „letanítás” és a kompenzálás problémái című részben a szerző azt írja: „A jelenlegi iskola leadja, letanítja az anyagot, amiből mindenki annyit tanul meg, amennyit tud vagy akar. A megtanulást rábízta a tanulóra, a szülőre. Egyszóval a jelenlegi iskola a megtanításra nem is vállalkozik. „Ez utóbbi megállapítást túlzónak és igazságtalannak érezzük az iskolák tanáraival szemben. Ez azonban nem zárja ki a megtanítási stratégia célkitűzésének el nem fogadását, amelyet Nagy József így fogalmaz meg: „A megtanítás stratégiája azt a gyökeres szemléletbeli fordulatot tűzi ki célul, amely szerint a tanulók túlnyomó többsége megtanítható és megtanítandó az előírt anyagra, a megtanulás nem a tanuló és a szülő ügye csupán, hanem az iskolának vállalkoznia kell a cél elérésére.” Itt ismét az idézett mondat utolsó részét nem tartom elfogadhatónak, hiszen az elképzelhetetlen, hogy az iskolák tanárai ilyen mértékben közömbösek lennének munkájukkal és tanulóikkal szemben.

A megtanítási stratégia következő fontos elvi tényezője a kompenzálás. Ennek lényegéről ezt olvashatjuk. „A kompenzativ rendszer, nevelés-oktatás azt jelenti, hogy a kitűzött célokat, a kidolgozott kritériumokat meghatározott türelemmel a csoport túlnyomó többségének el kell érnie. A kompenzálás a csoport sikeres együthaladását szolgálja. Ha nem akarjuk a teljesen individualizált oktatást, akkor nincs más lehetőség, mint az iskola kompenzativ rendszerre fejlesztése.” E tétel leszögezése és érvényesítése biztosítéka annak, hogy a megtanítási stratégia nem követ szélsőséges irányzatokat. A megtanítási stratégia lényege című részben összegezi a legfontosabb sajátosságokat. A fejezet következő részében a hazai kísérletekről és lehetőségekről ír a szerző. Mindezekelőtt a megtanítási stratégia kompromisszumos változatát, az ún. témakompenzációs oktatást ismertetni olvasóival. Majd tárgyalja a témányitó és témazáró feladatbank lényegét és felhasználását, valamint készítését. Külön és részletesen is foglalkozik a kompenzálás módszereivel. A fejezet végén ismertetni a kísérleti oktatás eredményeit

és fejlesztési feladatait, valamint az elterjesztés lehetőségeit.

A könyv második fejezetében – amelyik a „Témakompenzációs oktatás” címet viseli – négy szerző tanulmányát olvashatjuk. Kunsági Elemér és Vida Mihályné „Egy egész tanévre kiterjedő általános iskolai kísérlet tapasztalatai” címen a megtanítási stratégia kialakítása és adaptálása kísérletét végezték el az általános iskola 7. osztályos kémia egy tanévi anyagára. Részletesen és konkrétan követhetjük nyomon a nagyon precíz leírás alapján a megtanítási stratégia minden mozzanatát az előkészítéstől a kísérlet értékeléséig. Kanyó Teréz: „Sajátosságok és lehetőségek a szakmunkásképzésben” címmel a megtanítási stratégiát a jelzett iskolatípusban a szakmai technológia tantárgy keretében a konzervgyártás témakörében mutatja be. Itt is a kísérlet teljes menetét tanulmányozhatjuk. Fekete-Kovács Győző értekezése a „Témakompenzálás a szakközépiskolában” címet viseli. A szerző a géptan tantárgy keretében a szivattyúk és hidraulikus berendezések témakörében folytatta le a kísérletét a megtanítási stratégia szellemében. Természetesen itt is a teljes kísérleti menet rajzát kapjuk.

A könyv harmadik fejezete („A folyamatos kompenzálás lehetőségei”) két szerző két tanulmányát tartalmazza. Varsányi Zoltán a „Témakompenzációs oktatás és folyamatos kompenzálás” címen írt munkájában a szakközépiskolában a gépipari anyag- és gyártásismeret témakörében végzett kísérleteiről számol be, rámutatva arra, hogy ő – az eddigi szerzőktől eltérően – kompenzálást nemcsak a téma feldolgozása előtt és után, hanem közben is alkalmazott. S végül Molnár Péter „Egy megtanítási programcsomag” című tanulmányát olvashatjuk. A szerző az alapvető fogalmak elemzése után bemutatja a technika tantárgyba tartozó mozgást átalakító szerkezetek témájához kidolgozott programcsomag összetételét, annak elvi indokolását és kísérleti kipróbálását.

A könyvet a témához kapcsolódó hazai és külföldi irodalmi jegyzék teszi teljessé.

Tankönyvkiadó, Budapest, 1984.

DR. BERECKZI SÁNDOR

A KORSZERŰBB OROSZNYELV-OKTATÁSÉRT IV. (Tanulmánykötet)

Tananyag orosznyelv-tanárok önképzéséhez
Szerkesztette: Misky György, Kézirat,
Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem
Tanárképző Kar, Pécs, 1984. 158. p.

A Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Orosz Tanszéke 1981. óta folytat kísérleteket az orosznyelv-tanárok szakmai továbbképzése tartalmának és szervezeti formáinak korszerűsítése céljából. A tartalmi korszerűsítés egyik eszközének tekintik a kutatásban résztvevők olyan kísér-